

AperTO - Archivio Istituzionale Open Access dell'Università di Torino

Понятието полусимволизъм. Кратко въведение ["Il concetto di semi-simbolismo"]

This is the author's manuscript

Original Citation:

Availability:

This version is available <http://hdl.handle.net/2318/91202> since

Publisher:

Terms of use:

Open Access

Anyone can freely access the full text of works made available as "Open Access". Works made available under a Creative Commons license can be used according to the terms and conditions of said license. Use of all other works requires consent of the right holder (author or publisher) if not exempted from copyright protection by the applicable law.

(Article begins on next page)

Субиџк, 1976 = Sebeok, Thomas A (1976). *Contributions to the Doctrine of Signs*. Bloomington, Indiana University Press.

Субиџк, 1991 = Sebeok Thomas A. (1991). *A Sign is Just a Sign*. Bloomington: Indiana University Press.

Субиџк, 1994 = Sebeok Thomas A. (1994). *Signs: An Introduction to Semiotics*. Toronto: University of Toronto Press.

Хофмайер, 1996 = Hoffmeyer Jesper (1996). *Signs of Meaning in the Universe*. Bloomington: Indiana University Press.

Хофмайер, 1997 = Hoffmeyer Jesper (1997). "Biosemiotics: towards a new synthesis in biology?". In *European Journal for Semiotic Studies* 9(2), 355-376.

Хофмайер, в Буџак 1998 = Bouissac, Paul (ed.) (1998), *Encyclopedia of Semiotics*. New York: Oxford University Press.

Шаров, 1992 = Sharov, Alexei (1992). "Biosemiotics: functional-evolutionary approach to the analysis of the sense of information". In *Biosemiotics: The Semiotic Web*. T.A. Sebeok and J. Umiker-Sebeok (eds.), 345-373. Berlin: Mouton de Gruyter.

Шаров, 1998 = Sharov, Alexei 1998. From cybernetics to semiotics in biology. *Semiotica* 120(3/4): 403-419.

ПОНЯТИЕТО ПОЛУСИМВОЛИЗЪМ. КРАТКО ВЪВЕДЕНИЕ.

Массимо Леоне

Превод: Найден Йотов

Понятието "полусимволизъм" (semi-symbolism) придобива изключителна важност като инструмент на семиотичния анализ. Най-новите обзори върху теорията на това понятие се съдържат в есето на Омар Калабрезе *Лекции върху полусимволизма* (Calabrese 1999). Но какво всъщност означава полусимволизъм?

Според теорията на датския семиотик и лингвист Луи Йелмслев (Hjelmslev 1943), за да се характеризира един семиотичен обект, са важни пет елемента: два плана (на израз и на съдържание), две оси (на процеса и на системата), някои правила на синтактично управление и съгласуване, комутабилност и несъответствие (non-conformity) между двата плана.[i]

От тези пет елемента, първите три са релевантни при решаването на въпроса дали един обект е семиотичен или не, докато последните два (комутабилност и конформативност) различават различните типове семиотични обекти и дефинират понятието за полусимволизма.

Комутабилността е семиотично свойство, което може да бъде идентифицирано чрез тест, изобретен от Йелмслев, и наречен "тест на комутабилността". При дадени два плана на даден семиотичен обект (израз и съдържание), ако, когато нещо е променено (комутирано) в един от тези два плана, и съответният елемент в другия план на обекта също се променя, то този обект е комутабилен. И обратно, ако нещо е променено в един от двата плана на семиотичния обект

и нищо не се променя в структурата на съответния план, въпросният обект не е комутабилен¹.

Понятието конформативност трябва да се дефинира във връзка с идеите за знака и фигурата. Съгласно терминологията на Йелмслев, знак е всяка от единиците, в които е възможно да се открият двата плана на семиотичния обект и когато тези единици имат автономно значение. Фигура, напротив, е всяка една от семантичните части, които образуват знака, но нямат автономно значение. Чрез понятията за знака, фигурата и комутацията може да бъде дефинирано и понятието за конформативността. Когато се променени една от фигурите от един от двата плана на даден семиотичен обект и съответна фигура се променя в противоположния план, въпросният семиотичен обект се характеризира с качеството конформативност. И обратно, когато една фигура се променени в един от двата плана на семиотичния обект, а нито една съответстваща фигура не се променя в противоположния план, то двата плана на въпросния семиотичен обект са характеризирани с не-конформативност.

Свойствата комутация и конформативност може да се съчетаят по четири различни начина, както това е показано в следващата таблица:

	Комутабилност		
		ДА	НЕ
	ДА	Полусимволични системи	Символични системи
Конформативност	НЕ	Семиотични системи	Х

¹ За изясняване на термина комутация срв. и бел. 6 под линия в текста на Ж.-М. Флош в това издание: Комутацията е централно понятие за семиотиката. Всъщност, тя е "обяснение на отношението на солидарност – или на реципрочна пресупозиция – между плана на израз и плана на съдържанието (на един език) според която всички промени в израза трябва да съответстват на промени в съдържанието и vice versa". Вж. A. Greimas et J. Courtés, *Sémiotique: dictionnaire raisonné de la théorie du langage*, Paris, Hachette, 1979, p. 48. Методологически, комутацията е процедура за разпознаване на дискретните единици от двата плана на изследвания език. Бел. ред.

Обекти, които са конформативни, но не са комутабилни помежду си се определят като "символични системи". Обекти, които са комутабилни, но не са конформативни се определят като "семиотични системи". Обекти, които нито са комутабилни, нито са конформативни са логично невъзможни: отсъствието на свойството конформативност съдържа в себе си наличие на свойствата на комутабилността. Четвъртата възможна комбинация между конформативността и комутабилността дефинира понятието полусимволизъм: обекти, които са и конформативни, и комутабилни са наречени полусимволични системи. В тях плановете на израз и съдържанието са комутабилни, но също така и конформативни, доколкото свойството комутабилност се прилага към двойки фигури вместо да се прилага към единичните елементи. Типичен пример за полусимволична система е начинът по който се изразяват потвърждението и отрицанието чрез хоризонтално и вертикално поклащане на главата. Както посочва, в една от своите статии, Роман Якобсон (Jakobson, 1973, 113-122) някои култури изразяват потвърждение посредством вертикално поклащане на главата, а отрицанието чрез хоризонтално поклащане; други култури, пък, обръщат това съответствие между израз и съдържание (например при българите). Това е пример за полусимволична система: двойка термини от плана на израза е комбинирана с двойка термини от плана на съдържанието, но не съществува никаква комутабилност между отделните елементи в тези двойки.

Теории за полусимволизма.

Двама семиотици, в частност, са изследвали в дълбочина и са използвали в анализите си понятието за полусимволизма: Жан-Мари Флош и Феликс Тюрлеман.

Жан-Мари Флош е един от най-важните теоретици и анализатори на визуалната семиотика.[ii] Заедно с Феликс Тюрлеман, той е написал статията за понятието полусимволизъм във втория том на Речник по семиотика (Greimas & Courtés 1989). Разсъжденията върху полу-символизма, които

предлага Флош в тази статия се опитват да отговорят на четири въпроса: първо, какви са аналитичните възможности на полусимволизма? Второ, какви са възможните типове полусимволични системи? Трето, какво съдържание изразяват полу-символичните системи? Четвърто, какъв е техният произход?

Относно първия въпрос, Флош отделя три главни възможни приложения на понятието полусимволизъм в семиотичния анализ: първо, полусимволизмът може да бъде използван, за да се анализират пластичните контрасти на визуалния текст. Визуалната семиотика различава две равнища на анализ на визуалните текстове: фигуративното равнище, което използва някои обекти от реалния свят, за да създаде въображаем свят; и пластично равнище, където никакъв обект от реалния свят не е разпознаваем. Така, пластичното равнище съдържа мрежа от не-фигуративни черти, такива като позиции, форми и цветове. Понятието "полусимволизъм" е отчасти полезно при анализа на мрежата от опозиции и връзки, които съществуват между тези пластични елементи. [iii] Второ, понятието полусимволизъм позволява на анализатора да изучава вътрешната семантична структура на визуалния текст, без никаква необходимост да сравнява въпросния текст с други различни текстове (което обикновено се прави от иконологията или историята на изкуството). Трето, понятието за полу-символизма позволява на анализатора да опише пластичното равнище на текста, като че ли е фрагмент от поетичен дискурс. (Идеята на Флош била да сравни пластичния дискурс с прозодичния или музикален дискурс).

Относно втория въпрос (засягащ типологията на полусимволичните системи), Флош различава поне четири типологии. Първо, една полусимволична система може да се състои от единични двойки от елементи или да бъде съставена от сложни йерархии от двойки елементи. Второ, тя може да е въплътена в единична изразна субстанция (например визуална субстанция или акустична субстанция) или може да бъде изразена чрез синкретична субстанция, комбинираща повече изразни посредници. Трето, някои полу-символични системи се

съдържат в единичен текст, докато други се изразяват чрез серии от текстове (това разграничаване е особено важно, тъй като обосновава възможността за анализ на цяла една цивилизация или на цял фрагмент от нея посредством понятието полусимволизъм). Четвърто, някои полусимволични системи свързват израз и съдържание на семиотичен обект, докато други свързват различни семантични равнища на семиотичния обект. Флош нарича този последен тип полусимволична система "полусимволична кодификация".

Що се отнася до третия въпрос (засягащ съдържанията, изразявани от полусимволичните системи), Флош различава два типа съдържания: първо, опозиции от фигуративни универсалии, като земя, въздух, вода и огън (които обикновено конституират фигуративното равнище на повечето текстове). Второ, наративни опозиции на различните равнища на генеративния преход.[iv]

Относно четвъртия и последен въпрос, Флош твърди, че повечето полусимволични системи произхождат от отклонението от някои черти на сигнификативното равнище и от конституирането на суб-език, способен да поднови и потвърди определени съдържания. Това е възможно, защото полусимволичните системи въвеждат компонент на мотивация в езика, който иначе би бил напълно произволен. Това е основната причина, поради която полусимволичните системи са много обичайни и в митичния, и в художествения език, които се опитват да въведат елементи на мотивация в арбитрарността на езика.[v]

Другият учен със значителен принос за изследването на понятието полусимволизъм е швейцарският семиотик и специалист по история на изкуството Феликс Тюрлеман. През 1982 Феликс Тюрлеман предлага полусимволичен анализ на някои от акварелите на Паул Клее (Thürlemann, 1982). Според Тюрлеман, пластичното равнище е преобладаващо в повечето творби на Паул Клее. [vi] В *Мит за цветята*, [vii] например, може да бъдат отделени два типа изразни елементи (криволинейни и праволинейни) и два типа семантични елементи (небесни и земни). Тези елементи не може да бъдат асоци-

урани самостоятелно със значения, а само по двойки. Като следствие, този акварел може да бъде интерпретиран само ако се разглежда като визуално въплъщение на полусимволическа система.

БИБЛИОГРАФИЯ:

- Calabrese, O. (1999) *Lezioni di semi-simbolico – Come la semiotica analizza le opere d'arte*, Siena: Protagon.
- Fabbri, P. (2000b) 'La Sfinge incompresa', in Pasquali M. (ed.) *Paul Klee: Figure e metamorfosi*, Milan: Mazzotta.
- Floch, J.-M. (1979) 'Des couleurs du monde au discours poétique', *Actes Sémiotiques – Documents*, 1, 6.
- Floch, J.-M. (1983) 'Sémiotiques syncrétiques', *Actes Sémiotiques – Bulletin*, 4, 27.
- Floch, J.-M. (1985) *Petites mythologies de l'œil et de l'esprit*, Paris-Amsterdam: Hatje Benjamins.
- Floch, J.-M. (1986) *Les formes de l'empreinte, Brandt, Cartier-Bresson, Doisneau, Stieglitz, Strand, Périquex*: Fanlac.
- Floch, J.-M. (1987) 'La génération d'un espace commercial', *Actes Sémiotiques – Documents*, 87.
- Floch, J.-M. (1990) *Sémiotique, marketing et communication*, Paris: PUF.
- Floch, J.-M. (1995) *Identités visuelles*, Paris: PUF, Engl. transl. P. van Osselaer and A. McHoul (2000) *Visual Identities*, London: Continuum.
- Floch, J.-M. (1997) *Une lecture de Tintin au Tibet*, Paris: PUF.
- Greimas, A.J. and Courtès, J. (1989) *Sémiotique: dictionnaire raisonné de la théorie du langage. Tome 2, Compléments, débats, propositions*, Paris: Hachette.
- Hjelmslev, L. (1943) *Omkring sprogteoriens grundlæggelse*, København: Ejnar Munksgaard, Engl. transl. F. Whitfield (1953) *Prolegomena to a Theory of Language*, Baltimore: Waverly Press.
- Jakobson, R. (1973) 'Le "oui" et le "non" mimiques', *Essais*

de linguistique générale – 2. Rapports internes et externes du langage, Paris: Les Éditions de Minuit.

Lévi-Strauss, C. (1985) *La potière jalouse*, Paris: Librairie Plon.

Marsciani, F. and Zinna, A. (1991) *Elementi di semiotica generativa*, Bologna: Leonardo.

Thürlemann, F. (1982) *Paul Klee. Analyse sémiotique de trois peintures*, Lausanne: L'Age d'Homme.

- [i] За синтетично представяне на теорията на Л. Йелмслев, вж. Marsciani and Zinna 1991.
- [ii] Основните приноси на Ж.-М. Флош относно понятието полу-символизъм са: Floch 1979; 1983; 1985; 1986; 1987; 1990; 1995; 1997.
- [iii] Като следствие, полусимволизмът е частично полезен при анализа на не-фигуративни визуални текстове, като например творбите на абстрактното изкуство.
- [iv] Генеративният преход е абстрактен път от теоретични инструменти чрез и с които семиотиката на Греймас анализира текстовите структури.
- [v] Това е и причината, поради която съществува здрава връзка между понятието полусимволизъм и митологичните изследвания. От една страна, изследването на езика на митовете са вдъхновили формулирането на понятието полусимволизъм (вж. например, Антропологичните анализи на Леви-Строс и по специално Lévi-Strauss 1985); от друга страна, понятието полусимволизъм се използва за целите на митологичния анализ.
- [vi] За семиотичната интерпретация на творбите на Паул Клее вж. Fabbri 2000b.
- [vii] 1918, акварел, 29 x 15,8 см., Sprenger Museum, Hannover.